

Haso Popara

O JEDNOM AUTOGRAFU KOJI SE ČUVA U GAZI HUSREV-BEGOVOJ BIBLIOTECI

Radeći na kataloškoj obradi rukopisa iz oblasti tesavvufa, objavljenih u trinaestom svesku Kataloga Gazi Husrev-begove biblioteke,¹ posebnu pažnju privukao nam je rukopis obrađen pod kataloškim brojem 7645., zaveden u stalnoj inventarskoj knjizi pod brojem R-7029. Kodeks sadrži integralni tekst na arapskom jeziku jednog opširnog - do sada potpuno nepoznatog djela iz oblasti tesavvufa - pod nazivom *Lada spasa na putu spoznaje Boga* (سفينة النجاة للوصول إلى طريق معرفة الإله), koje je napisao šejh Muḥammad b. Maš'al b. Sirāḡ b. Muḥammad ad-Damīrī aš-Šāfi'ī, čija nam je biografija nepoznata.

OPIS RUKOPISA

Rukopis ima 261 list dimenzija 20 x 14 cm. Tekst dimenzija 16 x 7,5 cm, pisan je u 21 retku, *nashī* pismom, tupim perom i vještom rukom. Mastilo crno, kvalitetno, postojano na dodir sa vlagom. Naslovi poglavlja, značajnije riječi i interpunkcijski znakovi pisani crvenim mastilom. Papir debeo, hrapav, tamnobijele boje, bez vodenog znaka, istočnog porijekla. Listovi po rubovima dohvaćeni crvotočinom, a dužinom hrbata, do 3 cm dubine, vlagom. Na pojedinim listovima - naročito u posljednje tri lage - usljed dodira sa vlagom, vidljive tamne fleke, ali bez oštećenja teksta. Početak citata nadvučen crvenom linijom. Na marginama ima nešto bilješki u vezi sa tekstom, pisanih rukom autora. Listovi sa kustodama i originalnom folijacijom.

Povez kožni, originalan, sa preklompom, dohvaćen vlagom i crvotočinom, prepukao dužinom hrbata i preklopa. Na koricama i preklopu lijepo urađene rozete sa floralnim motivima, djelimično izlizane. Unutrašnja strana korica presvučena ukrasnim ebri papirom.

¹ Trinaesti svezak Kataloga Gazi Husrev-begove biblioteke izašao je iz štampe u krajem oktobra 2004. godine. U njemu je obrađeno 279 kodeksa sa 719 djela i 545 različitih naslova.

O DJELU

Na listu 1a, i u uvodu (v. l. 5a) krupnim crvenim slovima dat je puni naziv djela *Lada spasa na putu spoznaje Boga* (سَفِينَةُ السَّجَاةِ لِلْوُصُولِ إِلَى طَرِيقِ مَعْرِفَةِ بَoga (إِلَهِهِ)). Međutim nama dostupni izvori nigdje ne bilježe djelo sa ovakvim naslovom. Djelo je podijeljeno na:

- uvod (المقدمة) i
- dvanaest poglavlja (الباب).

U uvodu autor kaže da su mnogi ljudi, zbog svog neznanja, zalutali s Pravog puta, pa je u želji da im ukaže na pravi put, napisao ovo djelo, zasnovano na učenju ranijih sufijskih autoriteta, u prvom redu ‘Abdulwahhāba aš-Ša‘rānija i ‘Alija al-Miṣrija.

U poglavljima autor raspravlja o sljedećim pitanjima:

Prvo poglavlje o razumu i znanju i njihovoj odabranosti (v. l. 19b)

(الباب الأول في ذكر العقل و العلم و شرفهما)

Drugo poglavlje o nespojivosti Božijeg bitka s bilo kojom vrstom nesavršenstva (v. l. 36b)

(الباب الثاني في ذكر تنزيه ذات المولى جلّ و علا)

Treće poglavlje o lijepom odgoju duše i organa tijela (v. l. 47a)

(الباب الثالث في آداب النفس و الجوارح)

Četvrto poglavlje o tome čime se sve trebaju odlikovati murid i isposnik (v. l. 74b)

(الباب الرابع في ذكر ما ينبغي للمريد و السالك)

Peto poglavlje o tome na čemu se zasniva put sufije (v. l. 100a)

(الباب الخامس في ذكر ما تبني منه الطريق)

Šesto poglavlje o fazama kroz koje, na svome putu duhovnog napredovanja, mora proći svaki isposnik (v. l. 147a)

(الباب السادس في مراتب السلوك إلى منازل الملوك)

Sedmo poglavlje o izrekama sufijskih autoriteta o tesavvufu, sufijama i njihovom odgoju (v. l. 176b)

(الباب السابع في ذكر أقاويلهم في التصوّف و أهله و آدابهم)

Osmo poglavlje o njihovim izrekama o sufijskoj ljubavi (v. l. 204a)

(الباب الثامن في ذكر أقاويلهم في المحبّة و ما يتعلّق بها)

Deveto poglavlje o mogućnosti viđenja Boga i Vjerovjesnika u snu i na javi (v. l. 211b)

(الباب التاسع في جواز رؤية الله تعالى نومًا ويقظةً ورؤية النبي نومًا ويقظةً)

Deseto poglavlje o pravilima lijepog ponašanja sufija vezanim za druženje, jelo, piće i spavanje v. l. 224a)

(الباب العاشر في ذكر آداب القوم... في الصَّحبة والأكل والشرب والنوم)

Jedanaesto poglavlje o pravilima lijepog ponašanja sufija prilikom slušanja, pitanja i ženidbe (v. l. 232b)

(الباب الحادي عشر في ذكر آدابهم في السماع والزواج والسؤال)

Dvanaesto poglavlje o pravilima lijepog ponašanja sufija u slučaju bolesti, teških iskušenja, smrti i prilikom obilaska mezara umrlih (v. l. 246a)

(الباب الثاني عشر في ذكر آدابهم في المرض والإبتلاء والموت وزيارة القبور)

O AUTORU

Prema bilješci na listu 1a, autor djela je *aš-Šayḥ... Muḥammad b. Maš'al b. Sirāḡ b. Muḥammad ad-Damīrī aš-Šāfi'ī* (تأليف الشيخ الإمام والجبرُّهْمام العالم) (العلامة والعمدة القهامة مُحَمَّد بن مَشْعَل بن سِرَاج بن مُحَمَّد الدَمِيرِي الشَّافِعِي).² Njegovo puno ime navodi se još na dva mjesta; u uvodu (v. l. 1b) i na kraju djela (v. l. 261a).

Međutim nama dostupni izvori, nigdje ne spominju autora sa ovakvim imenom. Iz titula nabrojanih uz njegovo ime u bilješci na listu 1a (šejh, učitelj, vođa, odvažni znalac, veliki učenjak, i pronicljivi uzor), dā se zaključiti da je ona dopisana naknadno, najvjerovatnije, rukom nekog od njegovih učenika ili kasnijih vlasnika. Malo je vjerovatno da bi sam autor uz svoje ime nabrojao sve navedene titule, tim prije što u prvoj rečenici na početku djela za sebe kaže da je *ponizni rob koji se nada u oprost svoga Uzvišenog Gospodara* (العبد الذليل الرَّاغِي عفو ربه الجليل) što je - skoro bez izuzetka - uobičajeni izraz skromnosti i pobožnosti kod svih ranijih islamskih autora. Na preostala dva mjesta (v. l. 1b i 261a), autor je sam napisao svoje ime.

Iz nadimka *ad-Damīrī* (الدَمِيرِي) može se zaključiti da je autor porijeklom iz Demīre (دميره), sela u delti Nila u blizini Dimyāta (دمياط), rodnog mjesta više islamskih učenjaka šafijskog mezheba,³ među kojima je najpoznatiji

² Vidi list 1a s naslovom djela i imenom autora

³ Šemsudin Sami, *Kamusi-i türki* III, str. 2163., Istanbul, 1317/1899.

Muḥammad b. Mūsā b. ʿĪsā b. ʿAlī ad-Damīrī aš-Šāfiʿī (um. 808/1405.), autor brojnih djela iz oblasti tefsira, hadisa, akaida, fikha, jezika i književnosti.⁴ Iz njegovog drugog nadimka *aš-Šāfiʿī* vidi se da je bio sljedbenik šafijske pravne škole.

Iz uvoda u djelo (v. l. 2b i 3a), također se može zaključiti da je autor sljedbenik čuvenog šejha šazilijskog reda ʿAbdulwahrāba aš-Šaʿrānija (umro 973/1565)⁵ i učenik velikog sufijskog autoriteta ʿAlī al-Miṣrīja (um. 1040/1630)⁶

Na kraju djela (v. l. 261a) autor ponovo navodi svoje puno ime i datum kada je djelo završio, riječima:

قال ذلك بفيه وكتبه بيده الفانية أفقر العباد وأحوجهم إليه يوم التّناد محمد بن مشعل بن سراج بن محمد الدّميري الشّافعي، غفر الله تعالى ذنوبه وستر في الدّارين عيوبه، وذلك بتاريخ يوم الخميس المبارك
عاشر شهر شعبان من شهور سنة سبعة وستين وألف، والحمد لله وحده.

Ovo je svojim ustima izrekao i svojom rukom napisao najsiriomašniji sluga Božiji, Muḥammad b. Mašʿal b. Sirāḡ b. Muḥammad ad-Damīrī aš-Šāfiʿī - neka mu Uzvišeni Allah oprosti grijeha i na oba svijeta pokrije mahane - u blagoslovljeni četvrtak, 10. šabana 1067/1657. godine.

Iz navedene bilješke mogu se izvući dva zaključka: da je naš rukopis napisan rukom autora i da je on te godine bio živ.

Na listovima 9b, 19b, 29b, 39b, 49b, 59b, 69b, 79b, 89b, 99b, 109b, 119b, 129b, 139b, 149b, 159b, 169b, 179b, 189b, 199b, 209b, 219b, 229b, 237b, 247b, 257b i 261a, bilješka da je rukopis - *u granicama svoje mogućnosti - pregledao i sraunio sam autor.*

بلغ مقابلته بحسب الطّاقة، والله تعالى أعلم، كتبه مؤلفه عفى الله تعالى عنه.

Na osnovu gore navedenog, sa sigurnošću se može tvrditi da je naš rukopis autograf, a s obzirom na to da se u literaturi i izvorima nigdje ne spominju ni djelo sa ovakvim naslovom, ni ime autora, sasvim je moguće da je ovo unikat i jedinstven primjerak u svijetu.

⁴ Kaḥḥāla XII, str. 65-66, Bayrūt- Lubnān, bez godine izdanja.

⁵ ʿAbdulwahrāb aš-Šaʿrānī b. Aḥmad b. ʿAlī b. Aḥmad b. Muḥammad b. Mūsā aš-Šaʿrānī al-Anṣārī aš-Šāfiʿī aš-Šaḍalī, Abū al-Mawāhib, rođen u Kalqašandu u Egiptu, 898/1493., umro u Kairu 973/1565. godine.

⁶ Ahlwardat V, 5418 i 5582; Brockelmann S II, str. 471.

O RANIJIM VLASNICIMA

Na naslovnom listu (v. l. 1a) otisnuta su dva pečata, najvjerovatnije, ranijih vlasnika. Na prvom se može pročitati *Darwīš Yahyā* (درویش یحیی), a ispod imena godina (1)188/1774-75. Na drugom pečatu nije čitljivo ime, ali je čitljiva bilješka iznad pečata محمد خلیفهء سرکتم (Mehmed ili Muḥammad, nasljednik ili zamjenik čuvara tajne). Ispod pečata tragovi još jedne bilješke koja nije čitljiva.

Ovdje treba ukazati na još jednu činjenicu; da rukopis, sve do 1990. godine, kada ga je iz svoje privatne kolekcije Gazi Husrev-begovoj biblioteci poklonio Danilo Bukinac iz Bečaja,⁷ nije bio dostupan javnosti.

S tim u vezi, nameće se nekoliko pitanja:

- kako se autograf jednog obimnog djela (261 list), čiji je autor porijeklom iz Demire u Egiptu, našao u Bečaju (na obali Tise u Vojvodini), a da o njemu nema ni riječi, kako u evropskim tako ni u istočnim izvorima;

- može li se pretpostaviti da je autor živio, a možda i napisao djelo na ovim prostorima, s obzirom na to da su sve zemlje, od današnje Mađarske na sjeveru do Sudana na jugu i Perzije na istoku do Magreba na zapadu, u to doba bile u sastavu jednog te istog (Osmanskog) carstva;

- ili da je, možda, autograf rukopisa na ove prostore donio neki od autorovih potomaka ili učenika, koji je, recimo, mogao biti murabit u nekoj tvrđavi ili putujući derviš, a potom, u periodu sužavanja granica Osmanskog carstva, došao u ruke nemuslimana, ili ostao u posjedu nasljednika koji su još duži ili kraći period živjeli kao kriptomuslimani?

Ovo je primjer kako naša baština i kulturno naslijeđe iz osmanskog perioda još uvijek nisu dovoljno istraženi ni rasvijetljeni. To i dalje ostaje trajni prioritet u radu naših mladih istraživača, u prvom redu historičara i orijentalista.

⁷ Nedugo poslije nastanka ovog djela (1071/1661) Bečaj je posjetio i slavni putopisac Evlija Čelebija o kome je on zabilježio: “*Opis lijepog grada Bečaja...* To je malo, ali lijepo utvrđenje, sagrađeno od cigle. U obimu obuhvata ukupno pet stotina koraka. Kroz gradski opkop protiče rijeka Tisa. Ima jednu kapiju koja vodi na pristanište i drugu koja vodi na drum. Na pristaništu postoji jedan han, pedeset magacina, dobra džamija koja je prepravljena od neke crkve, jedna medresa, tri osnovne škole i oko stotinu potleušica, pokrivenih ćeremitom i trskom...” (v. Evlija Čelebija; *Putopis*, Sarajevo, 1979., str. 359-340).

About an autograph kept in the Gazi Husrev-bey Library

In the collection of the manuscripts in the Gazi Husrev-bey Library in Sarajevo, exist many rare, even unique works. One of these is an autograph, most probably a unique, work under the title “The boat of salvation on the way to the cognition of God”.

This work with Sufi emphasizes of intonation, was written in the year 1067/1657 by shaykh Muhammad b. Mash'al b. Sirau b. Muoammad ad-Damiri as-Shafi'i, whose biography is unknown to us. Sources known to us does have neither record of this work nor its author.

The manuscript is kept in the Gazi Husrev-begovoj Library - inventory number R-7029 and was catalogued in the thirteen volume of Catalogue of Arabic, Turkish, Persian and Bosnian manuscripts, under the number 7645.